

DE BOOMMARTERS EN WIM

Bert van 't Holt

In *de Kruisbek* van september 2002 (nr. 4) schreef Henri Wijsman het artikel "Boommarters in onze utrechtse bossen." Hij vertelde over uiterlijk, gedrag, voorkomen op de Utrechtse Heuvelrug (toen geschat op niet meer dan 40 volwassen dieren), nestelplekken (op de Heuvelrug meestal holtes in oude beuken), interactie met vogels en met de mens. Inmiddels is meer onderzoek gedaan naar boommarters in het Utrechtse. Een aantal mensen is gefascineerd door het elegante, zeldzame en geheimzinnige (meestal 's nachts actieve) roofdier en zoekt vasthoudend naar sporen in de bossen. Ik sprak met één van hen, Wim Bomhof.

Eerste ontmoetingen

Begin jaren tachtig inventariseerde Wim broedvogels op het Leersumse Veld. Op een ochtend, vroeg in het voorjaar, hoorde en zag hij heftig alarmerende gaaien en Nijlganzen in de bomen achter de eerste plas. Daar is iets aan de hand, dacht Wim, liep snel om de plas heen en tuurde in de bomen. Er zaten gelukkig nog geen blaadjes aan zodat goed te zien was dat er een boommarter door de bomen rende, achtervolgd door alarmerende vogels. Deze eerste en spectaculaire ontmoeting met de boommarter maakte indruk.

In 1995 bracht een jongen uit de buurt hem een dood exemplaar, dat verongelukt was op de A12 dichtbij Utrecht. Wim stuurde het dier naar Alterra voor sectie. Hij laat me het sectierapport zien. De boommarter was een mannetje, 1480 gram zwaar en 68,5 cm lang van neus tot staartpunt. De maaginhoud bestond voor 90% uit muis, 1% duif (mogelijk houtduif) en 9% lijsterbessen. Wim liet de marter na de sectie opzetten en gaf het dier een mooie plek in zijn huis.

Het speuren begint

Tien jaar geleden was Wim onder andere bezig met het inventariseren van broedende roofvogels. Daarbij ontmoette hij Chris Achterberg. Wim wist wat meer van roofvogels en ging samen met Chris op pad, die veel van boommarters bleek te weten. Hij bracht bomen in kaart met holtes die geschikt leken voor bewoning. Bij één van die bomen had hij kort daarvoor marterkeutels en afgebeten vogelveren gevonden. "Heb je zin om vanavond met mij die boom te observeren?", vroeg Chris. Die avond liepen ze samen naar de plek. Tot Wim's verbazing stelde Chris voor om een stukje verder van de boom af te gaan zitten, een kopje koffie te drinken en de boomholte in de gaten te houden. De verbazing werd nog groter toen even later een boommarterkop uit het gat stak. Daarna ging hij regelmatig met Chris mee en leerde zo het "vak".

Een eigen gebied

Wim kreeg zin om voor zichzelf te beginnen en koos daarvoor het landgoed Noordhout. In de winter van 2000-2001 startte hij z'n onderzoek met het aflopen en goed bekijken van alle oude bomen. Zitten er geschikte gaten voor de boommarter in? Vooral oude nestgaten van de zwarte specht zijn in trek, maar soms

ook oude nestgaten van de groene specht of rottingsgaten (meestal op plekken waar een dikke tak van de stam is gebroken). De gaten moeten een diameter van minstens 5 cm hebben, anders kan de kop van de marter er niet door. Nestgaten van de grote bonte specht zijn te klein. In eerste instantie vond Wim zes geschikte bomen op Noordhout.

Boommarter - Jan van der Greef

Gebied wordt groter

Het eerste succesvolle onderzoek op Noordhout was voor Wim een grote stimulans. In 2001-2002 breidde hij zijn werkterrein uit met Bornia, Heidestein en een deel van de boswachterij Austerlitz. Tegenwoordig komt Wim zo'n beetje overal op de Heuvelrug tussen Leersum en Zeist en ook op landgoederen in het aangrenzende deel van het Kromme Rijng gebied. Zijn onderzoek sluit aan op de landelijke inventarisaties van de Werkgroep Boommarter Nederland van de Zoogdiervereniging (www.werkgroepboommarter.nl). De manier van inventariseren is in grote lijnen nog hetzelfde. Vooral in de winter zoekt men naar geschikte nestbomen. Met behulp van GPS worden de Amersfoort-coördinaten van de plek vastgesteld, zodat de boom zeer precies op een topografische kaart kan worden ingetekend. Op een lijst noteert men de boomsoort, hoe de omgeving eruit ziet, het aantal en de soort gaten, hoe hoog de gaten in de boom zitten en aan welke kant. Soms bewonen boommarters speciale boommarterkasten of nestkasten voor de bosuil. Dus grote nestkasten komen ook op de kaart en de lijst te staan.

Boommarters leiden vaak een zwervend bestaan en blijven dan niet lang op dezelfde plek. Alleen drachtige vrouwtjes kiezen in het voorjaar een vaste plek om hun jongen ter wereld te brengen. Daar blijven ze dan zo'n 6 tot 12 weken, ongeveer van eind maart tot half juni. En dat is dan een goede gelegenheid om vast te stellen hoeveel vrouwtjes met jongen in een bepaald gebied leven. Aanvankelijk had Wim voorjaar 2001 pech, want door de MKZ-crisis waren de bossen afgesloten voor het publiek. Gelukkig werd de afsluiting in mei opgeheven en kon Wim gaan speuren bij zijn bomen. En dat leverde meteen resultaat op! Onder één van de geschikte bomen lagen marterkeutels, afgebeten veren en muizenkopjes. En toen Wim omhoog keek, wist hij eerst niet wat hij zag: er staken twee kleine staartjes van jonge marters uit het nestgat! Een paar dagen later zag hij ook het moertje, het vrouwtje boommarter.

Poep, haren en prooiresten

Eind maart en in april bezoekt Wim alle gevonden geschikte bomen. Daarbij zoekt hij vooral naar martersporen. Verse keutels vormen een belangrijke aanwijzing dat de marter een boom bewoont. Voor ons, mensen, die niet zo acrobatisch zijn, zal het vreemd lijken, maar boommarters poepen meestal ergens op een vaste plek (de latrine) boven in een boom. Dat kan op een horizontale tak zijn, op het dak van een nestkast of op de plek waar een stam zich vertakt. Dus goed in de bomen kijken met een verrekijker of een telescoop. Goed op de grond kijken loont ook, want vaak vallen keutels van de latrine omlaag.

Boommarters verruilen in het voorjaar hun vaalbruine wintervacht voor een meer chocoladebruin zomerkleed. Ze verharen dus en op randen van woongaten blijven dan veel haren achter. Die fijne haren zijn eigenlijk alleen goed te zien met een telescoop, maar vormen wel een keihard bewijs dat een holte door een marter wordt bewoond. Verder zoekt Wim naar prooiresten op de grond en in de boom, vogelveren (meestal afgebeten), delen van zoogdiertjes en soms hele muizen en vogeltjes.

De "hengcam"

Als de sporen wijzen op bewoning, wordt de boom enige tijd geobserveerd. Daarvoor moet je geduld hebben, maar de beloning is dan ook groot: een zichtwaarneming van dit prachtige roofdiertje. Boommarters zijn nieuwsgierig en niet uitgesproken schuw. Als ze geluiden horen, steken ze niet zelden hun kop uit het hol om even te kijken wat er aan de hand is. Het kan ook uren observatie kosten voordat je een glimp van de marter opvangt. Uiteindelijk is het de bedoeling van het onderzoek om vast te stellen of er jongen zijn en zo ja, hoeveel. En dat is lastig! Soms steekt een jong z'n kop uit een nestgat en in bomen met meerdere gaten zie je, als je veel geluk hebt, twee of drie kopjes tegelijk naar buiten steken. Maar hoeveel zijn er nou precies? Als de jongen groter zijn, komen ze af en toe naar buiten en maken kleine uitstapjes. Met veel mazzel zie je ze dan! Maar is er misschien eentje in het hol achtergebleven? En zie ik er nu twee of drie achter de blaadjes van die tak? Kortom, het blijft moeilijk!

Sinds een paar jaar heeft de Werkgroep Boommarter Nederland dit probleem opgelost met de "hengcam". Een "hengcam" bestaat uit een hengel met aan de top een kleine infrarood-camera, die men voorzichtig in het nestgat laat zakken. Omdat boommarters strikt beschermde dieren zijn, die je niet mag storen, heeft de Werkgroep een speciale vergunning van het ministerie van LNV om deze methode te mogen toepassen. De camera is middels een kabel verbonden met een accu en een monitor. De onderzoekers zien op de monitor wat zich in het gat bevindt.

Martertje valt drie keer uit boom

Wim Bomhof: "Ik heb sterk de indruk elk jaar niet alle moertjes met jongen in mijn werkgebied te vinden. En juist daardoor blijft het spannend. Zo belde omstreeks Pinksteren een boswachter op. Hij had net drie dames gesproken, die kort daarvoor een jong boommartertje zagen. Het martertje lag op de grond onder een dikke beuk langs een drukke wandelroute en was waarschijnlijk uit een vrij laag gat gevallen. Er was een soort ophoop ontstaan bij het diertje en tenslotte had één

van de wandelaars het teruggezet in het gat. De boswachter ging snel kijken, maar er was niets meer te zien. Dit was voor mij een grote verrassing, want ik kende de boom en was er misschien wel vijftig keer langs gekomen. Maar nooit had ik iets gemerkt van boommarters op die plek. De volgende ochtend vroeg zag ik het moertje met prooi een ander en hoger gat dezelfde beuk induiken.

Jonge boommarter - Jan van der Greef

even met één pootje aan een tak hangen en tuimelde omlaag. Ik zette het diertje meteen weer terug in het gat en wachtte af. Er gebeurde die dag niets meer. Daarna hebben Bram, Chris en Monique Achterberg en ik de boom af en toe geobserveerd en regelmatig keek een groot jong uit het hoogste gat.”

Oproep

Wilt u het marteronderzoek steunen? Zo ja, dan kan dat op verschillende manieren. In de eerste plaats is het belangrijk dode dieren te melden. Noteer de plek (bijvoorbeeld hm-paal als het een provinciale weg betreft), de datum en de tijd. Als het een verse boommarter is en u vindt het niet vies, neem dan het dier mee en bewaar het in de vriezer of breng het meteen bij Wim langs (tel. 0343-515031). Geef de waarneming in ieder geval zo snel mogelijk aan hem door, zodat anderen de marter op kunnen halen voor sectie.

Wim stelt het ook op prijs als u waarnemingen of sporen van levende boommarters in het Utrechtse aan hem doorgeeft.

Als u overweegt om mee te helpen met de inventarisatie, bedenk dan wel dat het veel tijd kost. Belangstellenden kunnen zich opgeven bij Chris Achterberg, tel. 0343-452524 of 06-51995134.